

1999

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΤΗΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ



ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΟΚΟΛΗ



Γιώργος Αράγης

ΠΑΡΑΔΟΣΟ Ή ΑΞΙΩΜΑ

Όταν διάβασα για πρώτη φορά το ποίημα «Θαλερό» του Σικελιανού, το τοποθέτησα γεωγραφικά στους Δελφούς. Είχα διαβάσει για τη σχέση του ποιητή με τους Δελφούς και ήξερα ότι είχε δικό του σπίτι εκεί. Επιπλέον είχα πάει στους Δελφούς και είχα μια κάποια ιδέα της περιοχής. Τέλος το τοπίο του ποιήματος (δουνό, ανηφόρα, βράχια κ.λπ.), το αρχοντικό φιλόξενο σπίτι, η θέα του ηλιοδασυλέματος από ψηλά, δεν έρχονταν σε αντίθεση με όσα ήξερα για το δελφικό χωριό και την περιοχή του. Όσο για τον τίτλο του ποιήματος, δεν είχα καμιά δυσκολία να τον δεχτώ με την κυριολεκτική του σημασία, αφού το περιεχόμενό του υπερθεμάτιζε προς την κατεύθυνση αυτή.

Αρκετά χρόνια αργότερα διάβασα σε σχετική φιλολογική μελέτη ότι ο τίτλος του ποιήματος προέρχεται από χωριό της Κορινθίας που ονομάζεται Θαλερό. Και βέβαια το συγκεκριμένο ποιητικό «επεισόδιο» εκτυλισσόταν σε αυτό το χωριό και όχι στους Δελφούς. Η αποκάλυψη ότι το ποίημα «Θαλερό» δεν συνδεόταν, όπως νόμιζα, με την περιοχή των Δελφών μου προκάλεσε αρχικά αίσθημα δυσφορίας και αμηχανίας. Τόσο για την αμάθειά μου, όσο και για το γεγονός ότι έπαυε να έχει βάση η σκηνογραφία με την οποία είχα περιβάλλει το κείμενο. Αυτά, αρχικά, σε θεωρητικό επίπεδο, γιατί στην πράξη και σχεδόν αμέσως μετά έπιανα τον εαυτό μου να αντιδρά διαφορετικά. Μολονότι

δηλαδή ήξερα πως ο τίτλος και η γεωγραφική περιοχή του ποιήματος συνδέονταν με το χωριό Θαλερό της Κορινθίας, εξακολουθούσα να δέχομαι την πρώτη σημασία του τίτλου και να τοποθετώ αυτόματα το ποίημα στους Δελφούς. Πιστεύω πως συνέβαινε έτσι επειδή μ' αυτόν τον τρόπο ενεργοποιούνταν καλύτερα το ποίημα μέσα μου. Διαφορετικά, αν το τοποθετούσα σε ένα άγνωστο σε μένα μέρος της Κορινθίας, το κείμενο έχανε το σκηνογραφικό δάθρο του και μαζί την αμεσότητά του.

* * *

Όπως συμβαίνει φαντάζομαι στον πολύ κόσμο, λίγα μέρη τυχαίνει να γνωρίζω πολύ καλά. Και μέσα σ' αυτά δεν είναι οι τόποι που είδα στα διάφορα μακρινά ταξίδια. Όταν διαβάζω ένα βιβλίο, ένα μυθιστόρημα, ας πούμε, που εκτυλίσσεται σε έναν άγνωστο τόπο, οικονομώ πάντα την ανθρώπινη και τη γεωγραφική τυπολογία του με βάση έναν περιορισμένο αριθμό χαρακτήρων που έχω γνωρίσει και με στοιχεία από τα μέρη που μου είναι οικεία. Ποτέ με δεδομένα του τόπου που αναφέρεται το μυθιστόρημα αυτό, έστω κι αν έτυχε κάποτε να τον επισκεφτώ φευγαλέα σε ταξίδι μου. Φαντάζομαι ότι αντιπροσωπεύω τον κοινό αναγνώστη και ότι συνεπώς έτσι συμβαίνει στον καθένα. Θέλω να πω ότι ο κάθε αναγνώστης αφηγηματικών έργων δημιουργεί, με τα δεδομένα της προσωπικής του γνωστικής περιουσίας, το πλαίσιο που εκτυλίσσεται η δράση αυτών των έργων. Και φαίνεται πως τα λογοτεχνικά έργα ενεργοποιούνται καλύτερα, όταν τα δεδομένα με τα οποία τα αναπαράσταίνει ο αναγνώστης μέσα του είναι τα οικειότερα σ' αυτόν. Από την άποψη αυτή η επιμονή ορισμένων μελετητών να αποκαλύπτουν τα «πραγματικά κοινωνικά και γεωγραφικά δεδομένα» των διάφορων λογοτεχνικών έργων είναι, από καθαρά αισθητική πλευρά, μάλλον αλυσιστελής. Ο αναγνώστης έχει τον τρόπο και τη δυνατότητα να αναπαράσταίνει, όταν χρειάζεται, τους χαρακτήρες, το κοινωνικό πλαίσιο και το γεωγραφικό δάθρο των έργων, με δικά του μέσα. Μέσα τα οποία του είναι ιδιαίτερα οικεία και είναι οικεία μόνο σ' αυτόν. Και τα οποία χρησιμοποιεί συνδυαστικά με τη φαντασία του, καλύπτοντας όλες τις αναπαριστατικές ανάγκες του. Αυτό άλλωστε του χαρίζει την όποια

αυτοδυναμία του και ταυτόχρονα την αναδημιουργική του ικανότητα.

* * *

Επανερχομαι στο «Θαλερό» του Σικελιανού. Σήμερα δεν με τρώει η σκέψη αν το τοποθετώ σε λάθος γεωγραφική θέση. Ό,τι προέχει είναι η πιο ελεύθερη – από οποιεσδήποτε εξωγενείς γνωστικές παρεμβάσεις – αποδοτικότερη ανάγνωσή του. Και τούτο μου συμβαίνει όταν το τοποθετώ στους Δελφούς, όπως ακριδώς τότε που το πρωτοδιάβασα. Ανάλογη είναι η εμπειρία μου από το ποίημα του Σικελιανού «Στ' Όσιου Λουκά το μοναστήρι». Κατά την πρώτη ανάγνωσή του σχεδίασα μια εκκλησιά, με βάση την εκκλησιά του χωριού μου, το δράδι της ανάστασης κ.λπ. Τότε δεν ήξερα το Καθολικό του Όσιου Λουκά. Αργότερα επισκέφτηκα το Μοναστήρι επανειλημμένα. Σήμερα, διαβάζοντας ή αναπολώντας το ποίημα, φαντάζομαι μια εκκλησιά ίδια μ' εκείνη της πρώτης ανάγνωσης. Πράγμα που σημαίνει ότι η φανταστική εκκλησιά που προέκυψε από την ανάγνωση του ποιήματος υπήρξε διαφορετική από το πραγματικό Καθολικό του Μοναστηριού που γνώρισα μετέπειτα. Και ότι αυτή η μετέπειτα γνώριμία του Καθολικού δεν άλλαξε τη φανταστική εκκλησιά που προήλθε από την ανάγνωση του ποιήματος. (Χαρακτηριστική λεπτομέρεια: το Καθολικό του Όσιου Λουκά έχει δυτική είσοδο. Όταν πρωτοδιάβασα το ποίημα τοποθέτησα την είσοδο βορινά – κατά το πρότυπο της εκκλησιάς του χωριού μου. Έκτοτε, και μέχρι σήμερα, η πόρτα που στέκει ο ανάπηρος «Βαγγέλης» του ποιήματος παραμένει βορινή.) Τα παραδείγματα αυτού του είδους θα μπορούσαν να πολλαπλασιαστούν και να επεκταθούν στην πεζογραφία. Το συμπέρασμα παραμένει το ίδιο: η αναγνωστική εμπειρία είναι αρκετά αυτοδύναμη, ώστε να μην προϋποθέτει πληροφορίες άλλες από εκείνες που παρέχουν τα ίδια τα λογοτεχνικά έργα. Ή, αλλιώς, οι εξωγενείς πληροφορίες, αναφορικά με τα λογοτεχνικά έργα, δεν συνεπάγονται αντίστοιχο αισθητικό αποτέλεσμα.

